

■ Lev Kolodni

Taqansk təpələrinin sonundakı çoxmərtəbəli ev Tvardovski (Aleksandr Trifonoviç Tvardovski, 1910-1971. Rus şairi və yazıçısı - X.N.) ilə bərabər, həm də onun oğlu yaşındakı başqa şairlərə də sığınaçaq olmuşdu. Bəli, mən Voznesenki (Andrey Voznesenski, 1933-2010 - X.N.) ilə Yevtuşenkonu (Yevgeni Yevtuşenko, 1932-2017-X.N.) nəzərdə tuturam. Onların ulduzu Stalinin ölümündən sonra parladı. Şeirlərini stadionlarda, meydanlarda, ağzına kimi dolu zalarda - gurultulu alqışların sədaları altında oxuyurdular. Əsərləri qəzet və jurnallarda dərc edilir, bütün

türəcəklər. Soljenitsın Sovet İttifaqında və Qərbdə yaşadığı zaman romanın plagiat olduğunu sübut etmək üçün xeyli güc sərf etmişdi. Aleksandr İsayeviçin izi ilə getdikdə başqasının deyil, məhz Şoloxovun şəxsən yazdığı 600-dən artıq qaralama və ağlama Sovkp MK-nın üzvünün - SSRİ Ali Sovetinin deputatının müəllifliyini qeydşertsiz sübut edirdi. Sonra “Yenidənqurma” baş verdi, SSRİ əzabları içərisində boğuldu. Ekstrasenslər haqqında əvvəllər qadağan olunmuş kitabı MK-nın uzun illər ekstrasenslər, telepatiya və telekinet haqqında ədəbiyyata qadağa tətbiq edən nəşriyyatı - “Politizdat” (Siyasi ədəbiyyat nəşriyyatı - X.N.) 200 min tirajla buraxdı. Mənim heç cür gözləmədiyim halda nəşriyyat özü kitabın çapını, əvəzində isə yüksək məbləğdə qonorar ödəməyi təklif etdi. Kommunist-müəllifin SSRİ-nin bütün yüksək titulları və mükafatlarına layiq görülmüş “Sakit Don” əsərinin əlyazmaları haqqındakı kitabımı isə, redaktor kollegiyasında uzun illər Mixail Şoloxo-

sını bəstələmiş, əsər triumfla ifa edilmişdi.

Yevtuşenko yeni evə köçməzdən əvvəl Brejneve tankların Çexoslovakiyaya girməsinin əleyhinə etiraz bildirməsi barədə teleqram göndərmişdi. Amma bunun ona ziyanı dəymədi.

...Qələbə ilində Jenya atasının doğma bacısından təsadüfən düşərgələr, güllələnmələr, “Stalinin qatili olması” barədə öyrənir. Amma həmin kəşf oğlanın dünyagörüşünə təsir göstərmir. O, dərhal başa düşür ki, şeirlərdə Stalin, inqilab, partiya və fəhlə sinfi haqqında sətirlər mütləq şəkildə yer almalıdı. Elə bu səbəbdən də birinci toplu “təbil şeirləri” ilə dolu idi.

Bir gün tələbələrin əhatəsində olarkən Yevtuşenko Yunna Moritsin: “İnqilab gəbərdi, onun meyiti isə üfunət qoxuyur” dediyini eşidir. “Komsomol ilahəsi” Bella Axmadulina isə acıqlı tərzdə cavab verir: “Sənə ayıb olsun. İnqilab ölməyib. İnqilab xəstələnib. İnqilaba kömək etmək lazımdı”. Bu arzu ilə də birinci arvadı gözəl Bella Yevtuşen-

sində gəzirmiş kimi gəzdim” deməyinin əsas səbəbi idi.

Birinci boşanmadan sonra “Yeliseyevski” yaxınlığındakı məşhur evdə bir otaqlı mənzildə kirayədə yaşamağa başladı. Bu evə - Zinaida Volkonskinin salonuna Puşkin gəlmiş. Həmin yaşayış yeri o qədər kiçik idi ki, “gələn qadınlar çarpayından qaça bilməzdilər”. Həyatındakı səliqəsizlik onu tezliklə tənqə gətirsə də arvadının yanına qayıtmaq cəhdi baş tutmadı - qadın sevimli insanın uşaq dünyaya gətirməkdə ona mane olmasını, xəyanətləri bağışlamadı.

İkinci sevgi birinciyə bənzəmir. Dostu, şair Lukoninin keçmiş arvadı Qalina Sokol şeir yazmasa da şəninə şeirlər yazılan qadınlar sırasına daxil idi. Yevtuşenkoya elə gəlirdi ki, başının üzərində ikinci günəş peyda olub.

*Mənim əzgin həyatımdan
Keçərkən sənin bənizin
Əvvəldən başa düşdüm ki,
Çox az imiş sərvətim.*

Qalının ailəsini Stalin məhv etmişdi. Qadın tiranın ölümündən xəbər tutduqda Qırmızı meydan da cəsurcasına rəqs etmişdi. Şairin ikinci arvadı ona “Sakit Don” əsərindəki yəhudi Aksinyanı xatırladırdı. Onlar övladlığa uşaq götürmüşdülər. Anası oğlana elə tərbiyə vermişdi ki, uşaq sosializmin iflası uğradığını atasından əvvəl başa düşdü - çünki onu tərk edənlər kapitalizmə üz tuturdu. Kapitalizmi isə hətta “zəncilər də tərk etmir”. Bu barədə dərs zamanı müəlliminə demişdi.

Qalina ərinə “inqilabi şeirlər”inə görə lağa qoyurdu. Lakin şair onu tərk edərək başqa qadının yanına getdikdə damarlarını doğradı. (Yevtuşenkonun birinci nikahı da eyni səbəblə sona çatmışdı). Əllinci illərdə də o “öz şəkərindən” əl çəkmədi. (Burada oxuduqlarınız heç də şayiə deyil. Yevtuşenko özü də “bu barədə” danışır. Rus memuar ədəbiyyatında daha bir “nümünə” yaratmış şair həmin hadisələrdə də əsl ovçu kimi nəzərə çarpırdı).

Mənşəcə ingilis olan üçüncü arvadı ilə boşananda iki oğul atası idi. Kiçik oğlu ilə birlikdə Arbata - Cunanın (Yevgeniya Yuvaşevna Davitaşvili - 1949-2015. Sovet, rus yazıçısı, şair. Eyni zamanda astrologiya ilə də məşğul olmuşdur) yanına gedərdi, mən (L.Kolodni özünü nəzərdə tutur - X.N.) onları dəfələrlə bir yerdə görmüşdüm. (Elə Cunanı şeirlərində əbədləşdirən Voznesenski ilə də ilk dəfə orda rastlaşmışımdı).

Barışmaz şairlər

dünyada tərcümə olunur, prezidentlər və nazirlər tərəfindən qəbul edildilər.

Nə Blok, nə də Yesenin buna bənzər hadisə ilə qarşılaşmamışdılar. Mayakovski Stalinin Siyasi Bürodə onun şeirləri haqqında məruzə edəcəyini ümitsizcə xəyal edirdi. Lakin tamaşaçılar onu zalda fitə basırdılar. Yubiley sərgisindən sonrakı uğursuzluqdan sonra isə dövlətdən qarşılıq görmədiyi üçün özünü güllələdi. Həmin dövlət Mandelştamı düşərgədə çürütmüş, Svetayeva üçün çıxış yolunu ilgəkdə görmüşdü, Axmatova ilə Pasternakı isə zəhərləmişdi.

Şöhrəti mikrofon qazandırmışdı. Mikrofonlar sayəsində şairlər istər Lujniki stadionunda, istərsə də Mayakovskinin abidəsi önündə 14 min tamaşaçı üçün şeirlərini əzbərdən oxuyurdular. (Heç bir halda dərc edilməyən Bulat və Visotskiyə də maqnitofonlar kömək edirdi).

XX əsrin bir çox şairləri istedadla ön plana çəkilməyiblər. Voznesenki ilə Yevtuşenko da görünməmiş məşhurluğu qeyri-adi istedadları sayəsində deyil, ictimai gözləntinin bu gün ingilis dilində “meynstrim” adlandırdıqları güc sahəsinə digərlərindən daha artıq düşmələri sayəsində əldə etmişdilər. Bu kimi “bəxti gətirmələr” olmadıqda isə yaradıcılıq faciələri baş verir.

(Şəxsi təcrübəmdən nümunə göstərmək istərdim. Mən 1984-cü ildən başlayaraq eyni vaxtda 2 kitab yazırdım. Cuna, Ninel Kulagina və başqa ekstrasenslərlə bağlı sirli təcrübələr haqqındakı kitabımın nə zamansa çap ediləcəyi ümidi ilə yaşayırdım, lakin kitab SSRİ-nin Elmlər akademiyasının institutunda masa üzərində qalmışdı. Digər kitab isə Mixail Şoloxovun “Sakit Don” əsərinin Moskvada tapdığım əlyazmaları haqqında idi, elə bilirdim ki, onu əlimdən sevinərək gö-

vun üzv olduğu “Noviy mir” də daxil olmaqla Moskvada yenidən yaradılmış heç bir nəşriyyat, dövrünü dəyişmiş heç bir qalın jurnal qəbul etmədi.

Şoloxovdan ölümündən sonra qisas alırdılar. Nəhayət 10 il sonra, 1995-ci ildə yeni yaradılmış nəşriyyatda “Sakit don”un əlyazmaları haqqındakı kitabı buraxmaq mümkün oldu. Kitab heç bir resenziyaya layiq görülmədi, tələbat olmadı. Satış üçün rəfə yerləşdirdiyim beş ədəd kitabın bir il ərzində birçə nüsxəsi də satılmadı).

“Gurultulu alqışlar” günündə rəhbərliyin gözləmədiyi uğurdan sonra stadionlarda xoşbəxtləri ictimai zərbəyə məruz qoydular. Amma partiya Xruşov və Brejnevindən dövründə o qədər də sərt cəzalandırmır, çox vaxt isə əfv edirdi. Bu cür bağışlanmalara hökumət xəzinəsi hesabına xaricə getmək, xüsusi seçilmişlər üçün isə çoxmərtəbəli binada mənzil daxil idi. Beləliklə, Voznesenski və Yevtuşenko SSRİ xalq artistlərinin, Stalin mükafatı laureatlarının, hərbiçilərin və böyük sədrin qonşularına çevrildilər.

* * *

“Yevtuşenko Qalina ilə boşananda qədər bizim binada yaşadı. Qadın indi də həmin mənzildə yaşayır” - köhnə sakinlər deyirdi. Kotelnı sahilindəki çoxmərtəbəli ev barədə “Canavar pasportu” memuarlarının müəllifi birçə dəfə də xatırlamır. Daha dəqiq arayışı mən binanın rəhbərliyindən əldə etdim. Yevgeni Aleksandroviç Yevtuşenko 10.02.1969-cu ildən 12.01.1979-cu ilə qədər sözügedən mənzildə kirayəçi hesab edilib. Daha doğrusu 10 il. Həmin illərdə Leninin şərəfinə “Kazan universiteti”ni yazmış, “İntim lirika” toplusu işıq üzü görmüşdür. Onun “Babiy yar” poemasından təsirlənən Şostakoviç 13-cü simfoniya-

konun həyatına daxil oldu. Onları poeziya gecələrində bir yerdə görürdülər. O zaman Moskvada natiq funksiyasını icra edən şairlər siyasi mitinqlərdə mühüm rol oynayırdılar.

Puşkinin vəfatından sonra Rusiyada tanınmayan Lermontov əl-əl gəzən “Şairin ölümünə” şeiri ilə məşhurlaşır. Həmin şeirə görə çar onu Qafqaza göndərir. Stalinin ölümündən sonra da Yevtuşenkonun adı iki dəfə ucaldı. İlk dəfə “Babiy yar” poeması, ikinci dəfə isə “Stalinin varisləri “ şeiri ilə. Onu hökmdar Xruşovun icazə ilə çap edirdilər. Hərbi təyyarə ilə Qafqazdan Moskvaya aparırdılar. Şeirlərini 72 dilə tərcümə etmişdilər. Şeirlər “Pravda”nın səhifələrində partiya MK-nın qərarlarına bənzəyirdi. Ona görə də Yevtuşenko: “Rusiyada şair təkcə şair deyildir” deyə bilirdi. O, həmin zamanlar yorulmadan “gələcək naminə” daha doğrusu? kommunizm, sülh uğrunda mübarizə aparır, kumiri Mayakovski kimi “qorlan və başçı”ya (Qorlan - yüksək səs sahibi - X.N) bənzəyirdi.

Çoxmərtəbəli evə köçməzdən əvvəl Yevtuşenko əvvəllər Meşanski sonralar isə dördüncü Meşanski adlanan küçədə, 7 sayılı ikimərtəbəli taxta evdə, 2 nömrəli mənzildə anası, bacısı və nənəsi ilə birlikdə yaşayırdı. Atası geoloq, şair Aleksandr Qaqnusun iş səbəbindən gedib çıxdığı Sibirdə, Qış stansiyasında doğulan Jenya Moskvaya kökdən bağlı olaraq böyüdü.

Qırx beşinci ildə “Nord” siqaretlərini bağlama ilə alır, onları dənə ilə evin yaxınlığındakı Sretenki döngəsində satırdı. Anası Zinaida Yevtuşenko qonşuluqda yerləşən “Forum” kinoteatrında seanslardan əvvəl mahnı ifa edirdi. Şair Maryina Roşedə yerləşən (Roşa - ağaclıq, meşə) 607 nömrəli məktəbdə təhsil almışdı. Bu isə onun: “mən də planeti nəhəng Maryina meşə-

Ana öz qəhrəmanlığı sayəsində illər sonra övladının müalicə olunmasına, nitqini inkişaf etdirmək məqsədinə nail ola bildi. Həminlə ikən təsadüfən qarnından zərbə ilə vuran ərinə tərk etdi.

Bu ehtiyatsız hərəkəti bədbəxtliyin səbəbi, ərinin rəftarını isə xəstəyə qarşı biganəlik hesab edən qadın uşaqları ilə birlikdə İngiltərəyə getdi. Üçüncü evlilik də bu cür başa çatdı. Yevtuşenko ictimaiyyət qarşısında dəfələrlə etiraf etmişdi ki, bütün keçmiş həyat yoldaşlarını sevir. Görəsən, onunla evli olduqları zaman ancaq əzab və qanla rastlaşan qadınlar da bu hissi bölüşürdümü?

* * *

“Üçbucaq armud”un müəllifi çoxmərtəbəli binada üç il əvvəl qeydiyyatda düşmüşdü. Bu, pasport masasının 25.02.1966-cı il tarixli arayışına əsasən baş tutmuşdu. Və bugünkü gündə də (kitab 90-cı illərdə yazılıb) Andrey Andreyeviç

oxuyardı. Aktyorlar Xmelniçski və Zolotuxin görünərdi. Bu mənzildə Visotski “Atlar” nəğməsini ifa etmişdi. Bu zaman o qədər soluxmuş və gərginləşmişdi ki, hətta ona baxmaq da insanda vahimə yaradırdı:

- Bir az yavaş olun, atlar, bir az yavaş.

Kotenı sahilindəki evə bir dəfə qətlə yetirilən ABŞ prezidentinin qardaşı Edvard Kennedi arvadı Coan ilə birlikdə qonaq gəlmişdi. Qadın hava limanına tələsdikləri üçün kosmetik əşyalar və bir bağlama dollar olan çantasını həmin evdə unutmuşdu. Buna görə də səhər ABŞ səfiri çantanı götürmək üçün gözetçiləri və dəniz piyadalarını yollamalı olmuşdu. Çoxmərtəbəli evdə bu cür çox sayda əhvalatların sayı-hesabı yoxdu.

Şöhrətə isə daha əvvəllər, Lujnikdə olarkən çatmışdı. Hadisə çoxmərtəbəli evə köçməzdən üç il əvvəl 7 mart 1963-cü ildə Kremldəki tribunada baş vermişdi. Bir stenogramda yazılıb ki, Xruşov “anti-

diq. Zamoskvoreçyenin müharibədən sonrakı dövründə bu divarlar elə gözəl görünürdü ki. Əgər mənə soruşsalar ki “sizi uşaqlıqda evdən kənarda kim tərbiyələndirib?” - mənim cavabım “Həyet və Pasternak” olardı.

Mənim fikrimcə, onun formalaşmasına kommunizm olmadan yaşaya bilmədiyi üçün həlak olan Mayakovski də Pasternakdan az təsir etməyib. Mayakovski “Lenin” poeması yazmışdı, Voznesenski “Lonjumo” (Longjumeau - Fransada əyalət - X.N.) poemasını. Parisin bu ərazisində Lenin gələcək komissarlar və çekistlərə kommunizmi öyrədirdi. Voznesenski Lenin haqqında dəfələrlə yazmış, müxtəlif şəxslərlə müqayisə etmişdi:

*Lenin idi Andrey Rublyov
Yandırır atəşi hücrə mələkləri tək
Və bəlkə də bir anlığa
Lermontovla Puşqov da
Lenin olmuşdu demək.*

həddinə çatdıraraq uzun müddət qəbul etmədiyi sirli “Oza” adlı poema ona həsr edilmişdir. Poemada qəhrəman pasportundakı adı ilə - Zoya adlandırılır.

Voznesenski haqqında da bu cür versiyalar çoxdan səslənir, heç kim onları rədd etmir. Gözdən düşmüş şair Kremldəki töhmətdən sonra göndərilirdi Lvovdakı hərbi toplantı günlərində xidmət etməklə qalmırdı. O da az qala Puşkin və Lermontov kimi hərbi ilə dueldə həlak olacaqdı, səbəb isə hərbiçinin arvadı idi. Həmin günlər haqqında yazırdı: “Sevgi zamanı idi. Biz heç nə düşünmürdük, biz sevirdik - darvazaların qarşısında, qazonun üzərində, avtomobillərdə...”

Bu məşhur müşahidə Pasternaka məxsusdu:

*Sonluğa çatmamaq mümkün deyil,
Bidət kimi duyulmayan sadəliyə...*

Dahinin xatirəsinə sadıq olan şagird onun məsləhətinə əməl etmədi. 70 yaşında da gəncliyindəki kimi, hətta, mənim fikrimcə, daha da qəliz yazırdı. Onun poeziyası müasir dövrdə duymaq və dərk etmək üçün çoxlu dinləməli olduğun simfonik musiqini xatırladır.

Moskvanın 850 illiyində Voznesenski şəhərin ağsaqqallarına demişdi:

*Hökumətə tabelik şəklində olan
Çoxmərtəbəli evdə yaşayıram mən.
Visotski adına küçə yoxsa da,
Keçirəm Okudjava adlı küçədən.*

Petrovsk bulvarında “Bolşoy Karetnidə on yeddi yaşımda” yaxınlığında (V.Visotskinin “Bolşoy Karetnidə necə keçir sən 17 yaşın” şeirinə işarədir - X.N.) Visotskiyə abidə qoyulub. 2015-ci ilin iyulunda isə Taqanskadakı teatrın yanında Visotski muzeyinin yerləşdiyi küçəyə onun adını verərək əbədləşdirdilər.

Bulatın abidəsi Arbatda qoyuldu.

Yevtuşenko Oklahoma ştatından kahinlik edərək deyirdi ki, onun məzarını Rusiyada qazacaq, adını əbədləşdirmək üçün isə “nadir meyvə” kimi abidə qoyacaqlar.

Keçmiş dostu Zurab heç bir xəhiş olmadan Voznesenskiyə heykəl düzəltdi və Preçistendəki incəsənət qalereyasında yerləşdirdi. Voznesenski öz abidəsi barədə bir söz deməmişdi. Doğru addım idi. Ən yaxşısı bu barədə düşünməkdə. Ondaşa şeir yazmaq daha uğurlu addımdı - o da bunu son nəfəsinə qədər etmişdi...

Rus dilindən tərcümə edən:
Xatirə Nurgül

Barışmaz şairlər

Voznesenski həmin evin sakini kimi qeydiyyatdadır. Mənzil ən arzuolunan tərəfdə yerləşirdi. Yaxınlıqdakı təcili yardım zamanı “Antidünyalar”ın yüz dəfələrlə göstərildiyi, eləcə də Visotskinin ilk dəfə gitara ilə səhnəyə çıxdığı Taqansk teatri kök salmışdı. Ordakı divarda avtoqraf da vardı: “Taqanskın qadınları qarşısında bütün ilahələr anquta bənəyir”.

- Visotski tez-tez bizim evdə ifa edirdi - Voznesenskinin dediklərindən - xüsusilə də biz Taqansk yaxınlığında yaşadığımız zamanlarda. Orda Kotelnida da Yeni ili onun gitarasının sədalarına altında qarşılayırdıq. Ora Lyusya Abramova ilə (Visotskinin ikinci arvadı - L.V.) gəlirdi.

Kükmar ağacını Visotski gətirirdi. Tamada Smexov (Veniamin Smexov, 1940. Rus aktyoru - X.N.) olurdu. “Allahın bəxş etdikləri” ilə kifayətlənən qonaqlar isti kartof və şirəli siyənək balığı yeyirdilər. Yeni il görüşlərini xatırladıqda başqa məclislərdən qaçıb qonaq gələnlər göz qabağına gəlir. Bura gənc Oleq Tabakov gəlirdi, “Çay kənarında ev” əsərinin müəllifi Yuriy Trifonov peyda olardı.

“Öz büllür çənəsini yuxarı qaldıran” Bella Axmadulina şeirlərini

partiya, antisovetçilik” kimi qorxulu ittihamlardan sonra Voznesenskiyə müraciət edərkən qışqıraraq deyir:

- Biz Pasternaka təklif etdik ki, getsin. İstəyirsinizsə, günü sabah pasport alıb hara istəsəz gedə bilərsiniz.

Başqa redaktədə dialoq bu cür qeyd edilib:

- Pasportunuzu da götürüb rədd olun, cənab Voznesenski!

- Mən rus şairiyəm. Nə üçün çıxıb getməliyəm?

Həmin vaxt o, tribunada məmurlarda təfəsilatlardan kənar qalan sözləri deyir:

- Mən kommunizm olmadan yaşaya bilmərəm!

Amma 30 il Zamoskvoreçyede, Sadovoe kaltsoda, dələduzlarla eyni həyətdə yaşamışdı.

4-cü Şipkov döngəsi! Toranlıqlar dünyası, tramvay altlıqları, buferləri, may böcəkləri dünyası - həmin vaxtlar yer üzündə hələ ki, bu cür varlıqlar yaşayırdı.

Başqa bir moskvalının dediklərindən:

- Biz Bolşoy Serpuxovkada, 31 sayılı evdə, keçmiş Mixelson zavoduna (sovet hakimiyyəti illərində İliç adına zavod - L.K.) məxsus korpusun altındakı tikilidə yaşayırdı-